

Мнозина ще кажатъ и казватъ го, че Христовата идея не може да се осъществи въ търговията, или въ политиката, защото човѣческото естество е непрѣмъемо. Но Христосъ каза, човѣческата природа може да се промѣни. И това трѣбва да е вѣрно, иначе цѣлата цивилизация на миналитѣ двадесетъ вѣка е праздна дума. „Вие трѣбва да се новородите“. И въ това новорождение е надеждата на новата демокрация.

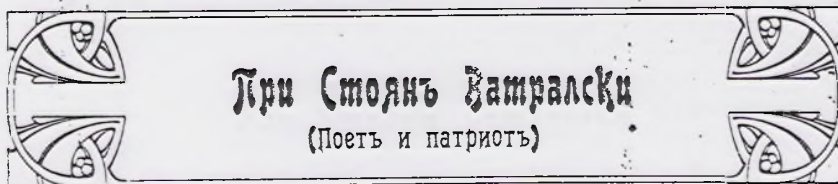
Толстой казва: „Ние сме готови да сторимъ всичко за хората, освѣнъ да слѣземъ отъ гърбътъ имъ“. Привилегированата класа

никога не би искала да слѣзе отъ гърбътъ на хората, до като научи урокътъ на любовта, която съпроводи Исуса до Голгота, носящъ хорския кръсть. Това новорождение на любовъ ще рѣши нашата вѣковна проблема. Нищо друго не може.

Съ Исусовата програма и съ силата на Неговата личностъ кои да сж могатъ да избавятъ нашия Содомъ отъ разорение.

Неговата програма. Неговата сила. Неговото име.

Това сж тритѣ източника на обществено и народно добруване.

Върнахъ се отъ чаталджанскитѣ и одринскитѣ боеве. Съ малко почивка при старитѣ родители отправиха ме за сръбската граница. Плътомъ се отбихъ въ София. Видѣхъ се съ приятели. Възторжено ме посрѣшнаха. На лицата имъ четѣхъ тягостното чакане за „крайтъ“.

Само приятелътъ ми въ тази хубава София липсваше. Казаха ми че се върнахъ. Тръгнахъ да го търся.

Всрѣдъ ра кошната природа, извънъ града; всрѣдъ ливади, цвѣтя, рѣка; хладъ, свободно слънце—живѣе той.

Войнишки реформиранъ, той ме не позна. Се сжция. Живъ, пламененъ, съ милъ погледъ; играва усмивка: любвеобиленъ, желанъ. Безъ формалности—оригиналенъ, скромненъ.

Радостно ме раздруса и прие. Той работѣше, както всѣкога.

Молихъ го той да говори. И . . . ето:

—Обяви се войната. Изискваше се усилие отъ всички. Младитѣ отидоха. Мнозина жертвуваха—нѣкои и живота си. Годиинитѣ ми ме изключваха отъ боевия строй. Мислѣхъ за себе си. Срамъ ми бѣ да остана назадъ. Проповѣдвалъ съмъ често за длъжности и самоотвержение, а сега кога други практикуватъ тѣзи добродѣтели азъ отъ топло да викамъ „Ура!“—би било позорно. Тойто говори безъ да върши е отвратително сжшество.

Много мислѣхъ каква е моята длъжностъ въ случая. Една нощъ ми дойде мисль, както откровение. Откри ми се, че слѣдъ войната, както слѣдъ Руско-турската война, великитѣ сили ще иматъ работа съ насъ; ще има конференции, рѣшения. Цѣнно е да имаме въ наша полза общественото европейско мнѣние. Въ Англия, за примѣръ, общественото мнение е рѣшающъ факторъ на Британската политика. Не може ли да се въздѣйствува върху тоя факторъ? Сигурно. Защо ми е далъ Богъ языкъ и перо? Азъ мога да извърша нѣщо. Рѣшихъ да отида въ Англия.

Спрѣха ме липса на срѣдства.

Сондирахъ министритѣ за идеята си, и тѣ я одобриха. Съдѣйствуваха ми само да си заложа имота на Бъл. Народна Банка и съ тия пари отидохъ въ Англия. Пригответилъ се бѣхъ за 2—3 мѣсеца, а то тъкмо 6 мѣсеца и 1 день; и въ резултатъ сега имамъ нѣколко хиляди лева дългъ. Жертвувахъ въ името на длъжността и моята плодна жертва се изплати стократно на България. Пригответената сума за разноски не стигаше до нигдѣ—но, благодарение на новоспечелени приятели.

Никого не познавахъ въ тази страна. Сдобихъ приятели. Запознахъ се съ хора знаменити:—лордове и леди, съ нѣколко членове на парламента, обществени деятели, Глядството сѣмейство и пр.

г. Уилямъ Гладстонъ е внукъ и наслѣд

никъ на държавника; живѣе въ замака му въ Харденъ при Честеръ. Тамъ въ Гладстоновата библиотека прѣкарахъ повече отъ мѣсець. Живѣехъ въ хотела свързанъ съ нея. Кога отидохъ да се разплащамъ, касиерътъ ми заяви, че не дължа нищо, понеже г. Хенри Гладстонъ му писалъ че съмъ билъ неговъ гостъ. Азъ бѣхъ прѣди това позналъ и изпиталъ благородната душа на г. Х. Гладстона. Единъ день той и г-жа му ме развождаха цѣль подиръ обѣдъ съ автомобилa си за да ми покажатъ харденската мѣстность съ скжпитѣ спомени на великия имъ баща. Освѣнъ цѣнната биография на Гладстона, въ три тома отъ Морли, той и госпожа му ми подариха портретитѣ си.

(Г-жа Гладстонъ е музикантка. Въ портрета у г. Ватралски тя свири виолинчело).

Другъ извънреденъ случай на английско гостолубие изпитахъ у благородното сѣмейство на Леди Лоренсъ. Тѣ ме поканиха за 2-3 дневно гостуване. Слѣдъ туй настояха за още една седмица, че било Рождество Христово. Послѣ не ме оставиха да си отида, че било нова година. И така нататъкъ докато тритѣ дена станаха повече отъ тридесетъ. Сѣмейството Лоренсъ е исторично, знатно и въ пълна смисль по титла и по нрави благородно. Леди Лоренсъ има двѣ възрастни дѣца, синъ и дъщеря. Синъ ѝ сжръ Александъръ Лоренсъ е адвокатъ и секретаръ на Либералния Колониаленъ клубъ. Сестра му Мисъ Хоноръ Лоренсъ е секретарка на Женското Народно-Либерално Др-во. (То е клонъ на сега властующата партия въ Англия и работи между женитѣ). Макаръ и не нужно за прѣпитанието ѝ, Мисъ Лоренсъ заема тая доста усилена служба, защото добръ възпитанитѣ англичанки считатъ че е срамно човѣкъ да стои безъ работа. Прѣди да тръгна за дома, послѣдната вечеръ бѣхъ у тѣхъ. Между другото ме попитаха пазарувахъ ли си за дома. Въ отрицателния си отговоръ съмъ изпусналъ съмнѣнието, че може да ми не стигнатъ паритѣ за пжть. Единъ младъ грѣкъ, който като мой приятель бѣ поканенъ тоже на трапезата, ублажаваше, „честита България че има синове като менъ да работятъ за нея на свои разноски. Въ цѣла Гърция не може да се намѣри такъвъ човѣкъ“, каза той. Въ врѣме на разговора Мисъ Лоренсъ донесе 1½ лири англ. за менъ. Каза че сж за менъ отъ майка ѝ. Отново протестирахъ за безкрайнитѣ имъ щедрости. Благодарихъ и отказахъ ги. Станахъ и просълзенъ оставихъ паритѣ. Но, дойде и майката. Тя ги поста-

вила въ пликъ и насилствено ги натрапваше въ джеба ми. Заплаши ме, че до гарата ще ме гони да ги даде. Най-послѣ убѣждаваха ме да ги взема на заемъ. Па ми дадоха и скжпи подарѣци за жена ми.

Това гостоприемство бѣ поразително. На чужденецъ, иноземецъ, когото тѣ познаваха само отъ единъ мѣсець или два. Срѣщали ли сте такова чудо въ България?

Друга благородна англичанка, леди Ижнгъ ми каза да давамъ адреса ѝ на българи, които отиватъ за Англия, та право у тѣхъ да идатъ!

Една наша високоочетна българка, като изслуша тѣзи приказки, ми каза шеговито: „Вие страшно сте измамили англичанитѣ съ себе си; подвели сте ги да мислятъ, че всичкитѣ българи сж като васъ“ . . .

Освѣнъ личнитѣ си впечатления, г. Ватралски бѣ готовъ да ме освѣтли за работата си. Схванатото ще сподѣля съ читателитѣ на „Християнски Свѣтъ“.

Той се замисли. Въздъхна. Отново почна.

— Възхитенъ съмъ отъ Англия. Отъ хората ѝ. Надѣвахъ се да извърша нѣщо, но то излѣзе много по-вече отъ надеждитѣ ми. Колкото повече стояхъ тамъ, толкозъ повече растеше влинието, ми. Нѣколко членове на парламента, ледитѣ, лордоветѣ, г. Гладstonовото сѣмейство и др. които ме запознаха, отваряха ми врѣдъ врата за работа. Съ една тѣхна картичка всички вѣстници, списания, дружества—ми доврѣяваха. Колонитѣ на вѣстницитѣ се често пълнѣха съ интервютата ми, ликътъ ми и цитати отъ сказкитѣ ми.

Говорихъ похвално въ защита на Балканския Сюзъ.

Знаяхъ подозрѣнията на сюзницитѣ, но се надѣвахъ че ще се подобрятъ. За това писахъ и до нашия в. „Утро“, „Върховна длъжность на балканското държавничество днесъ е запазване освободителния балкански сюзъ и засилването му до степенъ на постоянна конфедерация“.

Слѣдъ като станахъ извѣстенъ, имахъ много покани отъ разни корпорации да държа сказки, даже повече отъ колкото ми бѣ възможно да приема. Прѣзъ м-ць декември съмъ говорилъ най-много. Нѣкога—два пжти на день, прѣдъ разни събрания голѣми и малки. Освѣнъ Лондонъ и околността му, за цѣлѣта обиколихъ градоветѣ: Ливерпулъ, Лидзъ, Браефордъ, Дарлингтонъ, Йоркъ, Оксфордъ и др.

Въ послѣдния градъ много професори и знатни учени присѣтствуваха на митинга. Най

горѣщо ме привѣтствуваха устно и чрѣзъ пресата. Въ сѣщия университетъ се учи и Галския принцъ, английския прѣстолонаслѣдникъ.

(г. Ватралски бѣ така любезенъ да ми даде януарската изрѣзка изъ „The Oxford Chronicle“, въ която е описано туй тържество за „каузата ни“. Споменати сж мнозина професори, прочути учени и знаменити граждани, бѣлѣжки отъ рѣчта: взето рѣшение и за привѣтствията на г. Ватралски между учащите — като желанъ поетъ и колега отъ американския университетъ Harvard).

Ние не се спирахме съ сантименталнитѣ симпатии. Посрѣдствомъ моитѣ митинги се сбираха и материални помощи, дрѣхи и пари. Тѣ се отпращаха до касиеритѣ на „Подпомагателния комитетъ за болни и пострадали отъ войната“. Знамя че се пратиha веднажъ за цѣлѣта 1,000 англ. лири направо до царица Елеонора. При послѣдната ми рѣчь въ Мейденхедъ се събраха по-вече отъ 5,000 л. благодарение труда и влиянието на благородната Леди Ижнгъ. Макарь, че точната цифра не мога да ви дамъ, имамъ причина да вѣрвамъ, че повече отъ 50,000 лева сж стигнали въ България чрѣзъ моето прѣмо или косвено влияние.

Темитѣ върху които говорихъ бѣха: Война и миръ въ балканитѣ; Чрѣзъ война къмъ миръ въ балканитѣ; война за миръ въ балканитѣ; Балканското положение досѣжно британската дипломация; Нашата война за миръ въ балканитѣ; Ролята на религиозния факторъ въ пропадане Турската империя и пр.

Пишехъ въ разни вѣстници, а въ други печатаха мои интервюта. (г. Ватралски ми посочи цѣлъ албумъ такава литература, която събралъ за споменъ отъ дѣйността си въ Англия). По важни отъ тѣхъ сж: Манчестеръ Гардиянъ (органъ на либералната партия); Дейли нюсъ—сжщо: Близкиятъ изтокъ; Норкширски обзървъръ; Английския църковникъ; Оксфордския хроникълъ; Християнската държава и пр. пр.

Симпатиитѣ на англичанитѣ, къмъ българитѣ.

Първата св. недѣля слѣдъ обѣдъ отидохъ на събранието на Младеж. Христ. Др-во въ Лондонъ. Иматъ си чудесно хубаво здание, цѣлъ кварталъ. Службата имъ се свърши къмъ 4 часа. Слѣдъ нея—иматъ обичай присѣтствующитѣ да минатъ въ салона за малка закуска. Тя струва 6 пени. Участвувахъ. Секретаря, който е въ сѣщностъ управителъ на др-то, ме покани за свой гостъ, да сѣдна

до него.

Слѣдъ закуската той стана и каза:

„Момчета, ние имаме обичай да питаме колцина странни посѣтители има помежду ни, които сж тука за първи пжть. Моля, да се изправятъ“.

Станаха мнозина. И азъ станахъ.

„Сега моля да кажете имената си и кой отъ кждѣ идете“—каза той.

Почнаха наредъ. Единъ отъ Ливерпулъ, другъ—Австралия и пр.

Дойде моя редъ.

—Азъ съмъ българинъ—ида отъ София.

Внезапенъ гръмъ отъ ржкоплѣскания посрѣщна думитѣ ми. Това ме трогна до сълзи. Казахъ имъ нѣколко думи. Новъ гръмъ отъ ржкоплѣскания, съ младежки жаръ.

Слѣдната св. недѣля узнахъ, че знаменития пастирь г. Д-ръ Камбелъ Морганъ ше държи сказка въ Хунтфилдъ Чапелъ. Отидохъ да го слушамъ и видя. Др-то което я устрояваше се състои само отъ мъже. Имаше до 3,000 само мъже. Темата бѣ: „Успѣхъ който бива въ сѣщностъ злощастие“. Много хубаво и интересно разви прѣдмета.

Слѣдъ него стана пастирьтъ на църквата г-нъ Силвестръ Хорнъ, който е и членъ на парламента. Азъ съ него бѣхъ вече запознатъ. Почна да говори. Завърши така; „като говоримъ за успѣхъ, всѣкому вѣроятнo минава прѣзъ ума источния успѣхъ на българитѣ“. И като ме съгледа г. Хорнъ каза: „случило се така, че между насъ има единъ българинъ“.

Нѣколко души заржкоплѣскаха.

Станахъ и се поклонихъ.

Като ме видѣха станалъ—буря отъ всеобщи ржкоплѣскания ме поздравиха.

Събранието се свърши и азъ бѣхъ като арестуванъ, заобиколенъ отъ съчувственитѣ англичани. Всички искаха да се ржкуватъ съ менъ и да ми честитятъ успѣха на българитѣ“. Нѣколцина ме завлѣкоха на вечеря. Тая неочаквана и неподготвена демонстрация ме убѣди, че английското съ насъ съчувствие бѣше общо, сърдечно и дълбоко.

Такива мили, трогателни сцени, за симпатия къмъ насъ, съмъ ималъ много.

Да ви кажа още една. Веднажъ говорихъ за 1/2 часъ прѣдъ Млад. Христ. Др-во въ г. Иоркъ. Имаше може би до 150 дѣца. За да ги заинтересувамъ, приказвахъ имъ опитността си подъ турското иго като дѣте и като овчарче въ село Вакарелъ. За овцетѣ—какъ не знаеха че въ гората има вълци, та бѣха спокойни; ала ние дѣцата знаяхъ

ме че въ града има турци, та бѣхме неспокойни и нещастни.

И дѣца и възрастни се много увлѣкоха. Но особно дѣцата, тѣ просто поглѣщаха всѣка моя дума.

И като сѣднахъ, дѣцата почнаха отъ само себе си да пѣятъ нѣкаква пѣсенъ въ моя честь. Пѣха, припстваряха, възхитително много пѣти, пѣсенята „Patriotic song“. (Въ албума на г. Ватралски азъ видѣхъ сжщата пѣсенъ, пратена му отъ др-то за споменъ. Въ сжщия албумъ забѣлѣзахъ и разни картони, листове, афиши—съ ксито се е обявявало за рѣчитѣ му. На нѣкои отъ тѣхъ бѣ ликътъ на г. Ватралски съ български калпакъ; на други кръста срѣщу полумѣсеца и пр.)

На единъ площадъ, между другото, говорихъ за г. Гладстона. Говорихъ възторжено, както обикновено говоря за него. При свършека—дойде при менъ добръ извѣстния тамъ скулптуръ г. Бѣюсъ-Джой, който тоже билъ почитателъ на г. Гладстона. Той ми каза: „г. Ватралски, ще Ви моля да ми направите едно удоволствие. Ще Ви моля да приемете отъ менъ единъ споменъ—бюста на г. Гладстона“. О, каква бѣ радостята ми.—Вашиятъ подаръкъ е безцѣненъ за менъ, му казахъ, и го приехъ. (На бюрото, наредъ съ художествената картина на г. Л. Толстой въ работната си стая, срѣщу ликътъ на Тодоръ Розвелтъ стои изваянъ отъ гипсъ бюста на г. Гладстона. И тѣй въ библиотечния олтаръ на г. Ватралски, бюстътъ на Гладстона сега заема първото мѣсто).

Най-послѣ нека ти кажа за „динето“—публичното угощение, което даде въ моя честь Либералния Колониаленъ Клубъ. Това бѣ за изпрашане. То се прѣдсѣдателствуваше отъ г. Уилямъ Гладстона. Държача се тостове. Моятъ бѣ късь. Заявихъ имъ, че не съмъ, освѣнъ физично, високъ или високопоставенъ човѣкъ та да ми се правятъ такива почести. Обаче, каузата която прѣдстав-

лявамъ, освободителното балканско дѣло, заслужва всѣка честь и пълната ви симпатия. Въ името на тая свѣтла кауза, на която самъ служа, и заради нея, азъ приемамъ стореното тая незабравима вечеръ. Азъ мога само да ви благодаря.

Върнахъ се доволенъ отъ постигнатото. Извършихъ повече отколкото очаквахъ. Обществено мнение въ Англия е на наша страна. То се и вчера появи въ жестята на Съръ Едуардъ Грей—за подписване мира.

Дълговетѣ които натрупахъ сж почти леки, като си припомня, че далече не бѣха напраздно. Сега азъ мога да гледамъ Люлебургаския герой право въ очитѣ и да му кажа:

Брате, дай ржка. И азъ воювахъ!

Поетътъ замълча: Замисли се.

Азъ си спомнихъ въ тоя моментъ за хубавото коплетче отъ неговото стихотворение „Отечество“!

Готовъ да отплащамъ синовна си дань:

Да вода, да слѣдвамъ народний керванъ

Съ перо или жезълъ, съ вѣзни иль остень

Каквото отредишь че длъжность е менъ,

Родино моя,

Каквото отредишь че длъжность е менъ“.

***

Врѣмето бѣ на свечеряване. Разпростихме се. Полюбовниятъ погледъ на поета стрѣлкаше въ душата ми. Макарь мълчаливъ—на нея той говореше. Бързо го отминахъ. Искахъ да отнеса скжпитѣ впечатления—да не останатъ при извора си. Но, и задъ себе си още усѣцахъ духътъ му да ме испраща, слѣди и говори:

„Даренъ ли си съ тазъ благодать:

Да любишь нравственный герой?

Кажи: всѣкъ Гладстонъ и Сократъ

По-близкъ ли ти е отъ братъ,

Отъ кръвъ по-милъ ли ти е той?

О, бжди ти приятель мой

И научи ме да съмъ твой!“

София, 4/VI 1913 г.

Петъръ. Илиевъ.

Отношението между Знанието и Религията.

Професоръ Р. Маркъ—Самоновъ.

(Продължение и край)

По настоящемъ свѣтовно знание е нахлуло въ България, като свирѣла свѣйна буря, или като неблагодарна тѣ приидация на Нилъ, и като че ли всяко е помѣло. Иди това то е само врѣмененъ и съвсѣмъ несходимъ етапъ. Змнѣтъ снѣтъ е,

що докато лѣтнитѣ жетви. За да израстне сѣмето и стане красиво цѣфте нужно е, по рано да изгние, да умрѣ. Прѣди да се издигне грамадно здание, ще има едно врѣме за изкопаване купища нечистота, даже и много невидими ешафоти. Прѣди да се